

<https://doi.org/10.54318/eip.2024.ir.376>

IVAN RADANOVIĆ¹
ivanradanovic@hotmail.com

KAD NEJEDNAKOST I BOGATE ZABOLI

WHEN INEQUALITY HURTS THE RICH TOO

PRIKAZ KNJIGE HERNANDO, M. G., MICHELL, G. (2023).
UNCOMFORTABLY OFF. WHY THE TOP 10% OF EARNERS
SHOULD CARE ABOUT INEQUALITY. BRISTOL: POLICY PRESS

BOOK REVIEW

JEL KLASIFIKACIJA: E66, I38, P16

Knjigom **Uncomfortably Off** autori Markos Gonzales Hernando i Džeri Mičel premeštaju uobičajeni fokus istraživanja nejednakosti na širi, ali i dalje bogati deo društva. Teza ove socio-ekonomske analize 10% najbogatijih jeste da rastuće nejednakosti dohotka i bogatstva počinju da štode čak i mnogima čije su zarade visoke, iako se ta grupa i dalje percipira kao materijalno bezbrižna.

U poslednjih desetak godina nejednakosti su postala uzavrela oblast akademskog izučavanja. Danas raspoložemo obiljem podataka čak i o dugoročnim oblicima nejednakosti, koje dosežu i do srednjeg veka (Alfani, 2024).

Debate o ekonomskoj nejednakosti usredsređuju se ili na najbogatiji procenat ili na one sa najnižim prihodima. Ovi prvi izvukli su najveću korist od svetskog ekonomskog rasta počev od 1980. godine (Lakner & Milanović, 2016). Daljom analizom najbogatijeg per-

1 Narodna banka Srbije, Nemanjina 17, 11000 Beograd, Republika Srbija

centila pokazalo se da, kada se taj mali segment populacije podeli na još manje delove, rast bogatstva biva još strmiji, tako da najbogatijih 0,001% beleži najveću korist, zatim najbogatijih 0,01% i tako dalje niz lestvicu (Alvaredo et. al, 2017). Ovo je političko pitanje, jer bogati imaju kapacitet da utiču na politiku, oblikuju društvo i potkopaju demokratiju.

Do važnih se, međutim, uvida dolazi i sagledavanjem šire grupe stanovnika. U knjizi *Uncomfortably Off. Why the Top 10% of Earners Should Care About Inequality*, istraživači socijalne politike Markos Gonzales Hernando i Džeri Mičel usredsređuju se na najbogatijih 10% stanovnika. Sama studija nastala je na osnovu istraživanja stavova pomenute dohodne grupe prema nejednakostima u Evropi, odnosno na odgovorima prikupljenih od 110 ispitanika, većinom iz Ujedinjenog Kraljevstva (FEPS, TASC, 2020).

1. PREMERAVANJE KONCEPTA: KO SU GORNJIH 10%

Tokom poreske godine 2019-2020, u gornjih 10% raspodele u Ujedinjenom Kraljevstvu se, prema podacima kraljevske uprave za javne prihode i carine (HMRC), ulazilo sa godišnjom zaradom od 58.300 funti. Gornjem decilu tradicionalno pripadaju inženjeri, IT stručnjaci, menadžeri ljudskih resursa, konsultanti i slični „beli okovratnici“. Većina zaposlenih na ovim položajima živi tamo gde je najveća koncentracija dobro plaćenih poslova, što se poklapa sa mestima gde su i troškovi života najviši – London i okolina, Edinburg, Bakingemšir, Zapadni Kent, Severni Jorkšir i Istočna Kambrija.

U smislu društvene uloge, ova knjiga pokazuje da je gornji decil podjednako značajan za razumevanje funkcionisanja, ali i održavanja nejednakosti. Kako? Ovu grupu čine većina britanskih poslanika i pojedinaca na vlasti, kao i značajan deo donosilaca odluka u medijima, civilnom sektoru, pa čak i sudovima. To znači da je ova grupa, iako većina njih ne poseduje jahte, politički uticajna.

U novčanom smislu, gornji decil jeste imućan ali samo apsolutno. Kada se sagleda relativno, vidi se da su čak i oni na pragu gornjih 5% raspodele (81.000 funti) udaljeniji od najbogatijeg 1% nego od srednjeg prihoda u zemlji (26.000 funti). Tako nejednakost funkcioniše.

Teza knjige glasi da rastuća nejednakost bogatstva i prihoda počinje da šteti i bogatima. Drugim rečima, bogaćenje gornjeg percentila počinje da biva na štetu gornjeg decila – to jest, siromašnijih devet percentila.

Predmet analize je grupa ljudi koja bi, na prvi pogled, trebalo da bude bezbrižna ali ipak oseća nelagodnost. Ona se manifestuje svakojako: kao strah za budućnost zaposlenja, kao stres zbog pritiska da se opstane u kompetitivnom okruženju, kao nelagoda zbog nemoćnosti da se održi životni standard, kao otuđenost od mesta boravka i sl.

2. KONTEKST RASTA ANKSIOZNOSTI

U petom poglavlju autori navode da društvo obara rekorde u svim pogrešnim stvarima: globalnim temperaturama, nejednakostima, troškovima života i profitima privatizovanih preduzeća koja snabdevaju ključnim resursima, predupredljivim smrtnim slučajevima i vremenu čekanja na zdravstvene usluge. Sa druge strane, beleže se rekordno niski nivoi dobrih stvari: očekivanog životnog veka, rasta realnih zarada i produktivnosti najsiromašnijih decila, stanja javnih usluga.

Autori opisuju kako novi izazovi utiču na imućnije građane i njihovu samopercepciju u svetu koji se dramatično menja... na gore. U pomenutom poglavlju prikazano je kako kritični događaji (poput Bregzita, pandemije, ukrajinsko-ruskog rata i krize troškova života) ali i strukturne krize utiču na najbogatijih 10%, kojima je sve teže da ove probleme ignorišu.

Ti kritični događaji, pored strukturalnih kriza poput nesigurnosti posla i stanovanja, koncentracije bogatstva ili opadanja kvaliteta zdravstvene zaštite i obrazovanja – čine složenu mrežu zabrinutosti ljudi iz gornjeg decila o budućnosti svoje dece i sopstvene zemlje. Kako autori tvrde, mnogi ispitanici tvrde kako su pod pritiskom da rade dodatne poslove kako bi plaćali bolje obrazovanje, kao i za život u skupim naseljima gde bi lakše obezbedili bolju budućnost svom potomstvu.

Uticaj Bregzita na britansku politiku bio je korozivan. Stavljanje partijskog jedinstva ispred nacionalnog interesa promenilo je stavove građana: više ne osećaju da ih politika predstavlja. Ne iznenađuje, međutim, što je identifikacija po pitanju Bregzita i dalje jača od one po pitanju partije. Referendum je razotkrio socio-ekonomske podele u zemlji, sa starijim, konzervativnijim građanima deindustrijalizovanih područja koji su glasali za izlazak iz EU, sa jedne strane i sa mlađim, urbanijim slojem relativno visokih prihoda koji su glasali za ostanak, sa druge. Pošto Britanija nije ostala, najbogatiji decil postao je pesimističniji u pogledu ekonomske budućnosti.

Višedecenijska privatizacija i pad ulaganja u javnu infrastrukturu ostavili su dubok trag na Ujedinjeno Kraljevstvo, koje je zabeležilo jedan od najlošijih rezultata u borbi protiv koronavirusa na svetu. Zemlja je bila nespremna i potcenjivala je značaj krize. Štaviše, proleća 2020. godine nacionalna zdravstvena služba (NHS) naložila je otpuštanje pacijenata koji su se smatrali dovoljno zdravim. Ubrzo potom, viši sud je presudio da je ovaj vladin potez bio surov i nepromišljen, jer je slanje kovid pozitivnih pacijenata kućama dovelo do više hiljada nepotrebnih smrtnih slučajeva. Istovremeno, vladin program testiranja i praćenja (test-and-trace), vredan 37 milijardi funti – *dvostruko* više od budžetskih ušteda na lokalnom nivou u poslednjih deset godina – nije ispunio ciljeve. Tačno je da su boljestojeći građani manje ranjivi na posledice pandemije, ali ih njihova relativna izolovanost sprečava da dokuče širi kontekst. To može doprineti širenju društveno-ekonomskog jaza, naročito kada je kontekst takav da je Britanija, prema podacima OECD, od svih bogatih zemalja najviše pogođena ukrajinsko-ruskim ratom. Uprkos problemima u snabdevanju energijom i inflatornim pritiscima, i Liz Tras i Riši Sunak najavljivali su tačerovske mere kao što je dalja politika štednje, koja će daleko više pogoditi siromašnija domaćinstva nego bogata.

3. EKONOMSKI KONZERVATIVCI, KULTURNI LIBERALI

Na osnovu odgovora ispitanika iz gonjeg decila, autori pokazuju kako njihov klasni položaj predstavlja, zapravo, prepreku smanjenju nejednakosti.

Najpre, veliki deo najbogatijeg decila radi na poslovima čija je svrha opsluživanje, podrška i zaštita bogatstva najbogatijeg percentila. Ta se pokornost ne odnosi samo na računovođe, korporativne advokate ili menadžere hedž fondova, već i na akademske i druge radnike u sektoru kulture koji često opravdavaju ili zagovaraju status kvo, radeći za organizacije koje su osnovali, koje finansiraju ili koje nadgledaju najbogatiji. Ovo je posledica i dominantnog narativa u ekonomiji, prema kome se vrednuje samo stečeno na tržištu. U takvoj situaciji, koju je Marijana Macukato (2018) opisala kao prelazak iz stanja gde vrednost određuje cenu u ono gde cena određuje vrednost, muti se razlika između vrednosti i cene, a poželjne postaju delatnosti koje uništavaju javnu vrednost i povećavaju nejednakosti.

Takav narativ stavove ovih ljudi približava ekonomskoj desnici. To podrazumeva blagu podršku preraspodeli, mišljenje da već plaćaju dovoljno poreza i da nema koristi od povećane javne potrošnje. Kada je reč o državi blagostanja, većina podržava socijalna davanja uslovljena imovinskim stanjem. Drugim rečima, da država treba ljudima da pomogne „da sami sebi pomognu“ (str. 159). Ovaj ekonomski konzervativizam ide podruku sa pozitivnim stavovima po pitanjima imigracija ili istopolnih brakova.

Ne samo njihov klasni položaj – koji olakšava akumulaciju kapitala – već i njihova verovanja predstavljaju prepreku smanjenju nejednakosti. Kao prvu i najveću, autori vide način na koji ljudi iz najbogatijeg decila objašnjavaju promenu društveno-ekonomskog statusa. U trećem poglavlju prikazano je kako ispitanici naglašavaju lični udeo u sopstvenom položaju, objašnjavajući životne ishode gotovo isključivo činocima nad kojima imaju kontrolu – talentom, umećem, radnom etikom i obrazovanjem.

To se zove meritokratija. Problem je, prema autorima, u tome što objašnjavanje nečijeg uspeha isključivo nečijim osobinama čini njegov uspeh prihvatljivim. Ali takav rezon ignoriše činjenicu da društvena pokretljivost prečesto nema mnogo veze sa obrazovanjem.

Meritokratski pogled na svet često obuhvata i narativ o „nezaslužnima“ (undeserved) – ukoliko u sistemu uspevaju samo najbolji, onda oni drugi sa razlogom ne uspevaju. To čini tuđe loše ishode prihvatljivim i upravo se tako nejednakosti normalizuju. Nejednakosti rastu onda još više, jer verovanje da svako dobija ono što zasluži otežava razumevanje tuđih života. To znači da, kako je jedan od ispitanika rekao, „što više mislimo o sebi kao samodovoljnim, teže nam je da se brinemo za opšte dobro“.

Još jedna je važna odlika ljudi u ovoj dohodnoj grupi: okrenuti su uspešnijima od sebe i to je, prema autorima, ključni razlog što većina njih oseća pritisak za sticanjem. Samopoređenje sa veoma bogatima čini da se osećamo loše povodom sebe samih. Zato da bi uspeli da oponašaju obrasce potrošnje onih iznad sebe na dohodnoj lestvici, kako je Robert Frenk (2007) pokazao u svojoj analizi američke srednje klase, ljudi pribegavaju većem broju poslova ili – zaduživanju. Hernando i Mičel navode da su privatni dugovi sve viši, a štednja sve niža: do decembra 2018. godine, britanska domaćinstva bila su neto dužnici 27 meseci u nizu. Sve je teže opstati u sve kompetitivnijem okruženju.

Još jedna prepreka i implikacija jeste da je razumevanje nejednakosti sve teže ukoliko osoba nema dodir sa ljudima iz drugih socio-ekonomskih grupa. „Kada svet gledamo iz sopstvenog mehura“, kako autori navode, „svet izgleda meritokratskije i jednakiije nego što jeste“ (str. 155).

4. ZAKLJUČAK

Ovo je knjiga o tome kako se normalno radikalizuje, a radikalno normalizuje. O tome kako se tržišno razmišljanje toliko ukorenilo u društvene izbore, da smo od tržišne ekonomije postali tržišno društvo. Njen značaj je u tome što ovi opisi nipošto nisu ograničeni na Veliku Britaniju.

Snažna preporuka autora jeste da bi dobrostojeći deo populacije trebalo da svoj odnos sa državom, kao i očekivanja od nje, sagleda iz drugačije perspektive. Pre svega, trebalo bi da preispitaju status kvo, budući da je udeo zaposlenih u nacionalnom dohotku od 1970-ih naovamo pao sa 70% na 55%, što je manje od nivoa s početka industrijske revolucije. Autori opominju da pad životnog standarda nema ništa sa tim kako vredno ljudi rade, kao što ni rastući korporativni profiti nemaju sa tim koliko su produktivni generalni direktori. Ljudi koji pripadaju najbogatijoj desetini populacije bi trebalo više da koriste javne usluge, bez samostigme. Javna dobra i država blagostanja održavaju društveno tkivo, pošto su javni prevoz, parkovi, bezbednije ulice, zdravije i obrazovanije stanovništvo istovremeno i vidovi koristi koju i bogati imaju od funkcionisanja države. Kako bi ona funkcionisala, važno je da je kolektivno podržavamo. To je snažan argument u korist progresivnog oporezivanja: kada plaćamo više nego što uzimamo, tada pomažemo. Jačamo princip bivanja građaninom.

Čitajući knjigu *Uncomfortably Off*, čitalac bi mogao da stekne utisak kako su autori previše kritični prema gornjem decilu i implicitno apologetični prema gornjem percentilu. Ali to bi bio samo to – utisak. Namera autora je da pozovu dobrostojeći deo stanovništva da razmotri budućnost u kojoj bi, po ceni odustajanja od skupa samodistinktivnih stavova, i sami postali manje anksiozni, manje izolovani i sigurniji. To je, prema autorima, veći deo onoga što treba promeniti – pored načina putovanja, izbora hrane i obima potrošnje – kako bi se ublažile nejednakosti i posledice klimatskih promena. One su, pre svega, krivica globalnog severa, pa time i Ujedinjenog Kraljevstva.

LITERATURA

Alfani, G. (2024). *Inequality in History: A Long-run View*. World Inequality Lab. Working Paper 2024/05. <https://doi.org/10.1111/joes.12616>

Alvaredo, F., Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., Zucman, G. (2017). “The elephant curve of global inequality and growth”. World Inequality Lab. Working Paper 2017/20. <https://doi.org/10.1257/pandp.20181073>

Frank, R. (2007). *Falling Behind: How Rising Inequality Harms the Middle Class*. Berkeley: University of California Press.

"Inequality and the top 10% in Europe" (2020). *Foundation for European Progressive Studies & Think-tank for Action on Social Change*.

Hernando, M. G., Mitchell, G. (2023). *Uncomfortably Off. Why the Top 10% of Earners Should Care About Inequality*. Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.2307/jj.3252824>

Lakner, C., Milanović, B. (2016). "Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession". *World Bank Economic Review*, vol. 30, No. 2. <https://doi.org/10.1093/wber/lhv039>

Mazzucato, M. (2018). *The Value of Everything. Making And Taking in the Global Economy*. London: Penguin Random House.
